PETRUS ABRAHAM WILLIBRORDUS (PETER) VAN ZONNEVELD

Leiden 3 september 1948 – Ouderkerk aan de Amstel
20 november 2025

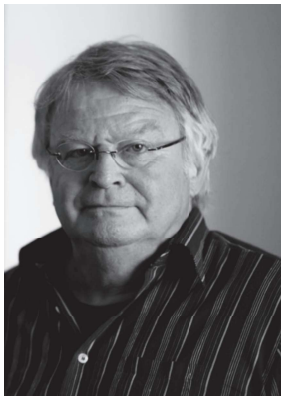

Foto: Maria van Rooijen, 2013

Peter van Zonneveld werd geboren te Leiden op vrijdag 3 september 1948, als zoon van Johannes Antonius Maria (Jan) van Zonneveld (1922-1995) en Wilhelmina Antonia Maria (Wil) Goddijn (1923-2009).[1] In later tijd zou hij terugblikken op onbekommerde kinderjaren. Vijftien maanden voor hem was zijn broer Hans geboren en in 1952 kwam er nog een zusje bij, Linda, die zich later Lodewijk is gaan noemen. Daarmee was het gezin compleet.

Peter groeide op in een katholiek milieu en ging elke week naar de kerk. In de kerstnacht werden de kinderen gewekt om naar de mis in de Lodewijkskerk te gaan. Die witte, helverlichte kerk met brandende kaarsen, wierook en gezang vond hij prachtig. Toen hij als vijfjarige rond kerstmis een oorontsteking kreeg en zijn oor moest worden doorgeprikt, nam hij het kindje Jezus uit zijn ouders' kerststal mee: 'Ik klemde het stevig in mijn vuist om de beproeving te doorstaan. De suggestie dat hij me hielp, gaf me kracht.' Toen hij acht was, deed hij de Eerste Communie, en in die tijd is hij ook een blauwe maandag misdienaar geweest.

Peters vader liet zijn zoon al vroeg kennismaken met de Leidse musea. Hij vertelde hem ook over Leidens Ontzet en nam hem mee naar de Lakenhal om hem de originele hutspotketel te laten zien. Toen Peter een

jaar of tien was, mocht hij soms op zondag naar het Museum voor Volkenkunde, waar educatieve films werden vertoond, bijvoorbeeld over de Papoea's. Ook vergezelde Peter zijn vader al jong naar de Leidse Hortus. Daar werden de eerste zaadjes geplant voor zijn latere liefde voor geschiedenis en voor botanische tuinen.

In 1952, als vierjarige, ging Peter naar de kleuterschool aan de Potgieterlaan, bij de nonnen. Vanaf 1954 bezocht hij de Pacellischool aan de Damlaan. Dat was eveneens een door en door katholieke school, genoemd naar Paus Pius XII. In de hal stond een kist, waarin leerlingen melkdoppen moesten verzamelen voor de missie. Peter herinnerde zich dat toen de paus in 1956 tachtig werd, de leerlingen hem allemaal een felicitatiebrief moesten schrijven met gele inkt op wit papier (de pauselijke kleuren).

In deze tijd begon Peter te lezen, veel te lezen. Elke zaterdag gingen zijn broer en hij met hun vader naar de bibliotheek. Ze mochten dan ieder drie boeken uitzoeken. Daar had Peter niet genoeg aan; hij las steevast ook Hans' boeken. In de derde klas, rond zijn negende, leende zijn juffrouw hem het werk *De overwintering op Nova Zembla*, dat eigenlijk voor oudere jongens bedoeld was. Hierdoor geïnspireerd begon hij op zijn vaders typemachine zelf ook een boek te schrijven. Peter begon ook al vroeg te verzamelen en legde een indrukwekkende collectie Dinky Toy-autootjes aan. Daarover was hij zo enthousiast dat hij zijn zusje zover kreeg dat ze *haar* zakgeld aan *zijn* verzameling ging besteden.

In de vierde klas werd Meester van der Laan zijn onderwijzer. Hij kon prachtig vertellen over de vaderlandse geschiedenis. Bij de verhalen over de onthoofding van Johan van Oldenbarnevelt of de moord op Willem van Oranje zat Peter op het puntje van zijn stoel. 's Avonds vertelde hij zijn zusje dan wat hij die dag had gehoord. Dat deed hij zo geestdriftig dat zij zich ook voor geschiedenis ging interesseren.

De vijfde en zesde klas volgde Peter op de lagere school op Rapenburg 48. Ook daaraan is een bijzondere geschiedenis verbonden. Toen hij in de zesde klas zat, beweerde zijn onderwijzer, de heer Poot, dat Napoleon nooit in Leiden was geweest. De elfjarige Peter stak zijn vinger op en zei dat dit niet klopte, maar de onderwijzer bleef ontkennen. Thuis vroeg Peter of hij gelijk had. 'Zeker', antwoordde zijn vader, en hij haalde een boek uit de kast waaruit niet alleen bleek dat Napoleon in Leiden was geweest, maar zelfs dat hij op 24 oktober 1811 de sleutels van de stad in ontvangst had genomen in het pand Rapenburg 48, 'thans R.K. Jongens-

school'. De volgende dag liet Peter het boek trots zien, maar de meester was er niet blij mee. Twee dagen later nam hij een elektriseermachine mee en wees Peter aan als vrijwilliger. Hij moest de klosjes vasthouden, en voelde dat de stroomstoten steeds heviger werden: 'Ik begreep meteen dat hij wraak op mij wilde nemen en dat gunde ik hem niet. Dus hield ik vol. Het was een wijze les voor een elfjarige: dat je niet te veel met je kennis te koop moet lopen...'

Na de zomervakantie van 1960 ging hij naar het R.K. Lyceum Sint Bonaventura in de Mariënpoelstraat, een door paters franciscanen geleide school. Een van hen, pater Wilshaus, vierde die herfst zijn zilveren jubileum. Om daarbij stil te staan nam hij alle leerlingen mee naar de bioscoop. In het Leidse Luxortheater aan de Stationsweg draaide *De zaak M.P.* (1960), over het beeldje van Manneken Pis in Brussel dat gestolen werd. Peter had de film al met zijn broer gezien, inclusief het voorprogramma, waarin een fractie van een seconde een naakte vrouw op een massagetafel te zien was: 'Daar zaten we, honderden jongens en een handvol paters. We keken sprakeloos toe. Eerst was het stil, maar toen brak er een donderend gejuich los, dat minutenlang aanhield. Wat die paters ervan vonden, weet ik niet. Zeker is echter dat een priesterjubileum zelden met meer vreugde is gevierd.'

Rond zijn twaalfde begon Peter naar eigen zeggen aan het geloof te twijfelen. In de kerk zat hij zich vaak te vervelen: 'Daar had ik iets op gevonden. In die tijd las ik graag Biggles-boeken. Daar deed ik dan een grauwe kaft omheen, waar ik "De weg naar Christus" op schreef.' Zo kon hij ongestoord lezen. Toen hij veertien was, gaf de pater rector les over de belangrijkste wereldgodsdiensten. Dat zette Peter aan het denken. Als er zoveel 'ware' religies waren, moesten ze allemaal wel verzonnen zijn, realiseerde hij zich ineens. Thuis meldde hij dat hij niet meer naar de kerk wilde gaan, maar daar was zijn vader het niet mee eens. Om conflicten te vermijden ging hij voortaan op zaterdagen in zijn eentje naar de avondmis van zeven uur. In werkelijkheid zat hij dan elke week een uurtje te lezen in een restaurant.

Peter was een populaire jongen met veel vrienden. Op school ontmoette hij ook Boudewijn Büch. Het markeerde het begin van een bijzondere vriendschap. Samen maakten ze deel uit van de redactie van schoolkrant *De Vonk*. In deze periode werd Peter gegrepen door het werk van Godfried Bomans, aan wie hij veel verschuldigd was; als eerbetoon zou hij diens verzamelde *Werken* (1996-1999) helpen uitgeven. In de zo-

mer van 1959 had hij voor het eerst Bomans' *Erik of het klein insectenboek* (1941) gelezen, en later volgden ook diens andere boeken. Het was Bomans die Peter op het spoor zette van Nicolaas Beets, Willem Bilderdijk, Charles Dickens en Piet Paaltjens, schrijvers die later een belangrijke rol in zijn leven zouden gaan spelen. In de schoolkrant publiceerde hij al een lofdicht op Bilderdijk. Goethe was een andere favoriet. 'Ik probeerde', schreef hij later, 'Boudewijn Büch voor Goethe te interesseren, hetgeen aardig is gelukt, en schonk hem zijn eerste Eckermann, *Gespräche mit Goethe*, mijn lievelingsboek.'

In de zomer van 1965 was Peter met zijn ouders in Londen. Daar bezocht hij het Dickens House, waarover hij enthousiast in de schoolkrant schreef. Zijn tekst stuurde hij op naar de Dutch Dickens Fellowship, waarvan Bomans voorzitter was, met de vraag of hij lid mocht worden: 'Zo liep ik op een zaterdagmiddag in de zomer van 1966 van station Overveen naar "Kraantje Lek", waar de *Dickensians* bijeenkwamen.' De deftige dames en heren op leeftijd ontvingen hem welwillend. Meteen na de opening zei Bomans dat zich in hun midden een jongeling bevond die zo vrijpostig was geweest om te verzoeken lid te mogen worden van dit 'illustere genootschap'. Hij verzocht Peter dit nader toe te lichten. Daarop klom Peter, net als meneer Pickwick, op zijn stoel en vertelde dat hij zoveel van Dickens hield en waarom. Toen hij ging zitten, zei Bomans streng: 'Dat is allemaal wel mooi en aardig, maar hoeveel boeken van Dickens hebt u eigenlijk gelezen?' Toen hij acht titels had genoemd, wierp Bomans zijn armen vertwijfeld in de lucht en riep: 'Hou op! Hou op! Zoveel hebben we er zelf nog niet eens gelezen!'[2]

In december 1966 was Peter aanwezig bij de viering van het tienjarig bestaan van de Dutch Dickens Fellowship. Ruim vijftig *Dickensians* dineerden in een restaurant op de Breestraat. Peter vond het schitterend. Er werden tal van toespraken gehouden. Ook het jongste lid voelde zich geroepen iets te zeggen. Hij legde een verband tussen Dickens en Leiden en vertelde hoe drie studenten uit de negentiende eeuw besloten hadden Dickens na te volgen, waar we onder meer de *Camera Obscura* aan te danken hebben. Peter schreef een verslag over de avond, dat op 13 december 1966 in de *Leidsche Courant* verscheen. Een paar dagen later ontving hij een brief met complimenten van Bomans, waar hij ontzettend trots op was.

Omdat Peter erg van lezen hield, begon hij in 1967 aan een studie Nederlands in Amsterdam, waar hij op kamers ging. Een van zijn jaar-

genoten was Adriaan van Dis. In die dagen was het er politiek erg onrustig. Peter protesteerde tegen de bezetting van Praag door de Russen en tegen de gewelddadigheden tijdens de Olympische Spelen in 1968 in Mexico. De Maagdenhuisbezetting van studenten die meer inspraak eisten in het universiteitsbestuur, maakte Peter eveneens van dichtbij mee. In mei 1969 moest hij een mondeling tentamen afleggen over een lange lijst boeken. Toen hij hoorde dat studenten het Maagdenhuis hadden bezet, ging hij ernaartoe, maar omdat hij wel zijn tentamen wilde doen, verliet hij het Maagdenhuis een dag voordat het door de politie werd ontruimd. De volgende dag slaagde Peter voor zijn tentamen, en vlak erna liftte hij naar Frankrijk om de stranden van Normandië te aanschouwen. Dat wilde hij al sinds zijn veertiende, toen hij *The Longest Day* (1962) had gezien. De Tweede Wereldoorlog was een van Peters fascinaties; tot aan het einde van zijn leven bleef hij zich daarin verdiepen.

Voor hoogleraar Nederlandse letterkunde Garmt Stuiveling had Peter weinig respect. Diens hoorcolleges in de Lutherse kerk sloeg hij vaak over. Tijdens een van die colleges vertelde Stuiveling over Henriette Roland Holst en liet hij zich ontvallen dat hij een keer de nacht bij haar had doorgebracht. Dat had hij beter niet kunnen doen, schreef Peter later: 'Iemand begon te grinniken, anderen namen dat over en binnen de kortste keren was de hele kerk in schaterlachen uitgebarsten. Soms ebde het even weg, maar dan begon het weer. Minutenlang hield het lachen aan. Stuiveling werd van kwaadheid zo rood als zijn pochet.'

Omdat de studie Nederlands hem niet veel tijd kostte, ging Peter er biologie bij studeren. Dat was een zware studie. Elke ochtend volgde hij van negen tot één college en elke middag was er van twee tot vijf practicum. Zijn belangstelling ging vooral uit naar plantkunde. Tot zijn eigen verrassing slaagde hij aan het einde van het jaar voor zijn propedeuseexamen, en besloot hij de studie biologie voort te zetten.

Na het behalen van zijn kandidaats Nederlands koos hij ervoor vergelijkende literatuurwetenschap te gaan studeren, omdat hij behoefte had aan een breder perspectief. Dat kreeg hij dankzij professor Jan Kamerbeek jr. (1905-1977), die hij als zijn leermeester beschouwde.[3] Peter volgde drie jaar lang zijn colleges. Hij was diep onder de indruk van Kamerbeeks geleerdheid en nam zich voor ook zo te worden. Via Kamerbeek kwam Peter als student terecht in het vakgroepsbestuur. Toen merkte hij pas hoeveel tegenwerking de oude professor daar ondervond van enkele jongere collega's die zich met 'teksttheorie' bezighielden: 'Eruditie was

voor hen een vies woord. Ik probeerde zijn belangen zoveel mogelijk te behartigen.'

In 1973 was het proefschrift van Willem van den Berg over de ontwikkeling van de term 'romantisch' in Nederland verschenen.[4] Samen met Boudewijn Büch schreef Peter er een recensie over in *Forum der Letteren* (1974).[5] Daardoor geïnspireerd besloot hij een scriptie te schrijven over Goethe en de Romantiek. Bekend is Goethes uitspraak: 'Das Klassische nenne ich das Gesunde und das Romantische das Kranke.' Peter wilde uitzoeken of Goethe inderdaad al het romantische veroordeelde. Om die vraag te beantwoorden besloot hij naar Hamburg te gaan. Met een beurs van de faculteit kon hij een paar weken onderzoek doen in de Arbeitsstelle des Goethe-Wörterbuchs. Zodoende stapte hij in het voorjaar van 1975 in de trein. In de Hamburgse kaartenbakken vond hij ruim honderd plaatsen waar Goethe 'romantisch' gebruikt. 's Middags wandelde hij door de *Botanischer Garten* of bezocht hij de Hamburger Kunsthalle, waar vele doeken van Caspar David Friedrich hangen. 's Avonds ging hij naar de Schouwburg. Daar viel hij nogal uit de toon, vanwege zijn lange haar. De eerste keer dat hij in Hamburg een kaartje kocht, beet de dame achter de kassa hem toe: 'Frisieren Sie sich etwas für heute Abend!' Dat deed hij niet, met als gevolg dat de overige bezoekers hem als een paria behandelden.

Terug in Amsterdam voltooide Peter zijn doctoraalscriptie; hij schreef er een artikel over voor *De Gids*, waar hij apetrots op was.[6] Ook moest hij zijn bijvakken nog afronden. Op 1 september 1975 studeerde hij cum laude af. Gekleed in jacquet, zonder das, maar met een zwart geknoopt sjaaltje en in het knoopsgat een zonnebloem kreeg hij die dag door professor Kamerbeek zijn bul overhandigd.

Een dag later startte hij als wetenschappelijk medewerker bij de opleiding Nederlands in Leiden, waar Hans Gomperts toen de scepter zwaaide. Omdat hij vlak daarvoor een hersenschudding had opgelopen, kon hij niet naar Leiden komen voor het gesprek. Daarom kwam de commissie naar hem toe. Toen hem werd gevraagd wie zijn favoriete schrijvers waren, noemde hij Harry Mulisch en Jan Wolkers. Gomperts meende dat dit 'middelbare-schoolvoorkeuren' waren, maar hij vond Peter 'een interessante jongen', omdat hij ook biologie had gestudeerd. Bovendien wekte hij niet de indruk een 'radikalinski' te zijn.

Van 1975 tot 1981 had Peter een halve baan; daarna kreeg hij een volledige aanstelling. Hij zou tot aan zijn pensioen in 2013 in Leiden werk-

zaam blijven. Omdat hij nu veel te doen had, staakte hij zijn studie biologie. De baan als universitair docent paste bij hem: hij vond het leuk om hoor- en werkcolleges te geven en artikelen te schrijven, en hij gaf graag lezingen. Met besturen had hij minder op; dat was niet zijn sterkste kant. Omdat hij van de negentiende-eeuwse literatuur hield, ging hij daarover te doceren. Vooral over de auteurs die hij dankzij Bomans had leren waarderen, zoals Beets en Bilderdijk, maar ook over onderwerpen als de Romantiek, negentiende-eeuwse leescultuur, vampirisme, almanakken, kinderboeken, en nog veel meer.

Op de middelbare school had hij het al leuk gevonden om uit te zoeken waar schrijvers hadden gewoond. Peter was van mening dat een wetenschapper niet alleen maar op zijn kamer moest zitten, maar ook om zich heen moest kijken. Generaties studenten nam hij mee op literaire wandelingen (en later boottochten). Leiden was voor hem één groot openluchtmuseum. Elk jaar weer vertelde hij anekdotes alsof hij dat voor het eerst deed. Bijvoorbeeld over de stokdove echtgenote van professor Te Water die, toen in 1807 een schip vol buskruit explodeerde met een klap die tot in Friesland te horen was, opkeek van haar breiwerkje en vroeg: 'Zei u iets, Te Water?' Over de opiumverslaafde Bilderdijk, die een warm schoteltje op zijn hoofd legde en er een doek omheen bond ter bestrijding van zijn hoofdpijn. Of over Karel van 't Reve die op een winterdag met zijn auto het Rapenburg was ingereden, waarop een Leidenaar een ladder in het water plaatste en hem toebeet: 'Kom eruit, klootzak!'

Die passie voor literaire plaatsen van herinnering kon Peter ook op andere manieren kwijt. Als bestuurslid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde liet hij op verschillende plekken in de stad gevelstenen aanbrengen, voor Willem Bilderdijk, Jacob Geel, Johannes Kneppelhout en anderen. In 1982 werd Peter gevraagd om voor de literaire reisgids van Querido het hoofdstuk over Leiden en omstreken te schrijven.[7] Ook voor zijn uitgave van *Het dagboek van de student Nicolaas Beets 1833-1836* (1983) zocht hij uit waar Beets' vrienden, professoren, en medestudenten hadden gewoond. In die editie vermeldde hij van iedereen die werd genoemd het geboorte- en sterfjaar, en gaf hij biografische informatie. Dat was een monsterklus in een tijd zonder internet, al zag niet iedereen het belang ervan in. Kees Fens schreef in *de Volkskrant* smalend over de 'wetenschappelijk georganiseerde verrijzenis van de doden'.[8] Maar Peter ging onverstoord door op de ingeslagen weg. In 1985 kwam *Een literaire*

wandeling door Leiden uit. Nadien volgden nog boekjes over Jan Wolkers en François HaverSchmidt.

In de jaren zeventig trok hij veel op met Marita Mathijsen, die op dezelfde dag was afgestudeerd als hij, zij het in de neerlandistiek. Zij vonden elkaar in hun voorliefde voor de negentiende eeuw en ergerden zich eraan dat er tijdens hun studie wel aandacht was geweest voor Multatuli en de Tachtigers, maar dat literatuurhistorici auteurs als Beets, Van Lennep en De Schoolmeester consequent miskenden.[9] Samen stonden ze in 1976 aan de wieg van de Werkgroep De Negentiende Eeuw (nu De Moderne Tijd). Peter wist die onder te brengen bij de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde en er subsidie voor te krijgen. In mei 1977 verscheen het eerste nummer van het tijdschrift *De Negentiende Eeuw*, en in november organiseerden ze het eerste van de tot op de dag van vandaag jaarlijks terugkerende symposia.

De Werkgroep en de activiteiten die daaruit voortkwamen, zorgden voor een nieuwe visie op het lang verwaarloosde tijdvak. De negentiende eeuw werd sexy: er verschenen artikelen, monografieën en tekstedities. Peter speelde daarbij een grote rol. Niet alleen publiceerde hij vele artikelen, ook nam hij het initiatief voor de uitgave van een Negentiende-eeuwreeks: een serie heruitgaven van negentiende-eeuwse teksten. Bovendien begon hij in deze periode, op uitnodiging van Adriaan van Dis, voor NRC *Handelsblad* te schrijven. Op een dag zei Van Dis: 'Je houdt toch zo van botanische tuinen? Wil je daar niet over schrijven voor de Achterpagina?' Dat deed hij en het resulteerde in vele tientallen artikelen, waaruit het boek *Aardse paradijzen* (1985), over botanische tuinen in Europa en Azië, tot stand kwam. Later ontstonden op die manier *Behouden huizen, in literatuur, wetenschap en kunst* (1989) en *Romantische reizen. Omzwervingen in de negentiende eeuw* (1991). Dankzij die artikelen op de Achterpagina maakte een breder publiek kennis met zijn talent voor het vertellen van bijzondere verhalen en pakkende anekdotes.

Vanaf de jaren tachtig kreeg Peter er een tweede onderzoeksgebied bij: de Indische Letteren. Het was Gerard Termorshuizen die zijn interesse daarvoor wekte. Termorshuizen was verbonden aan het KITLV, werkte aan een biografie van Daum en was bezig om de romans van de Indische journalist P.A. Daum opnieuw uit te geven. Hij schonk Peter een exemplaar van *Uit de suiker in de tabak* (1884). Dat viel bij hem zo in de smaak dat hij in korte tijd alle tien koloniale romans van Daum las. In Peters woorden: 'Mijn enthousiasme was enorm. Ik wijdde er

een paginagroot artikel aan in de krant en besloot een werkgroep over dit onderwerp te geven.' Dat alles leidde weer tot het geven van nieuwe werkgroepen over de Indische letterkunde, bijvoorbeeld over jeugdliteratuur en kampliteratuur. Ook begeleidde hij veel scripties op dit gebied.'[10]

In 1985 richtte Peter de Werkgroep Indisch-Nederlandse Letterkunde op. Zijn ervaring bij De Negentiende Eeuw kwam hem daarbij goed van pas. Peter heeft zelf beschreven hoe dat ging. Op 14 februari 1985 ging hij langs bij Rob Nieuwenhuys. Peter kende hem al, maar nu had Nieuwenhuys gehoord dat Peter ook met Indië bezig was. Het leek Peter een leuk idee om Reggie Baay, die net bij hem was afgestudeerd op een Indisch onderwerp, mee te nemen. Peter stelde Nieuwenhuys voor een werkgroep op te richten waar iedereen die belang stelde in de Nederlands-Indische letterkunde zich bij kon aansluiten. Nieuwenhuys vond het een goed idee. Met een priemende vinger wees hij naar Peter en zei: 'Jij wordt voorzitter!' Vervolgens wees hij naar Reggie Baay en riep: 'En jij wordt secretaris!'. 'En zo', schreef Peter later, 'is onze Werkgroep geboren, daar op Stadionweg 98 tweehoog in Amsterdam'.[11]

Vanaf dat moment organiseerde Peter, samen met anderen, meerdere keren per jaar lezingenmiddagen en symposia. In 1986 verscheen het eerste nummer van het tijdschrift *Indische Letteren*, dat tot op de dag van vandaag bestaat. En net zoals hij had gedaan met de Negentiende-eeuwreeks, startte hij een Indische Letteren-reeks met heruitgaven van Indische romans. Zelf begon hij ook over Indië te publiceren, zowel in *Indische Letteren*, als in boekvorm. Zo verscheen in 1995 zijn *Album van Insulinde. Beknopte geschiedenis van de Indisch-Nederlandse literatuur* (1995). Ook publiceerde hij enkele novellen waarin Indië een rol speelt: *Het geheim van de Leidse Hortus* (1990) en *Het stempel van Batavia* (1991). Met Bert Paasman stelde hij twee bloemlezingen samen: *De sarong van Adinda. Liefdespoëzie uit Insulinde* (1992) en het *Album van de Indische poëzie* (2014). En met Olf Praamstra maakte hij het boek *Omstreden paradijs. Ooggetuigen van Nederlands-Indië* (2010).

Dankzij zijn gedrevenheid en enthousiasme wist Peter jonge mensen te mobiliseren voor de negentiende eeuw en de Indische Letteren. Ook anderen stimuleerde hij om actief te worden in de Werkgroep. Als er conflicten waren in de redactie, probeerde hij de boel bij elkaar te houden. In 2010 werd Peter voor zijn vele verdiensten op het gebied van de Indische Letteren benoemd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Peter bleef zevenendertig jaar voorzitter; in 2022 werd hij tijdens een Bronbeek-symposium over het onderwerp 'Afscheid' benoemd tot erevoorzitter.[12]

Omdat hij zoveel tijd aan de Indische Letteren besteedde, duurde het lang voordat hij zijn proefschrift over het literaire leven in Leiden voltooide, waar hij al jaren aan werkte. De publicatie van het boek was een beproeving, maar toen het boek eenmaal af was, genoot Peter van de feestelijkheden. Als promotor trad Ton Anbeek op. Op 29 april 1993, om klokke 15.15 uur, verdedigde Peter zijn dissertatie *De Romantische Club. Leidse student-auteurs 1830-1840* in het Groot Auditorium van het Academiegebouw. Daarin gaf hij op basis van eerdere artikelen een overzicht van het Leidse literaire leven tussen 1830 en 1840, toen student-auteurs als Beets en Kneppelhout nationaal de aandacht op zich vestigden en zich verenigden in de Rederijkerskamer voor Uiterlijke Welsprekendheid. Vanwege de romantische voorkeuren van de leden werd die door anderen smalend de 'Romantische Club' genoemd. Ook besteedde Peter aandacht aan de Belgische Revolutie van 1830-1831 en aan de studentenmaskerade van 1835.

Van 1991 tot 2013 was hij voorzitter van de commissie Gastschrijver van de Universiteit Leiden. Daar besteedde hij veel tijd aan: hij wilde dat auteurs zich welkom voelden en daarom begeleidde hij hen als 'een soort amanuensis in een stofjas': 'Ik probeerde zoveel mogelijk wensen voor te zijn en allerlei praktische dingen te regelen en mijn eigen ego een beetje opzij te zetten.' Omdat Peter over een groot netwerk beschikte, slaagde hij erin veel schrijvers met wie hij bevriend was, naar Leiden te halen, zoals Adriaan van Dis, Hella S. Haasse, Arnold Heumakers, Gerrit Komrij en F. Springer.[13]

Zelf leerde ik Peter kennen toen ik in 2002 in Leiden Nederlands ging studeren. Op zaterdag 23 november 2002 overleed Boudewijn Büch. De maandag erop zat ik als eerstejaars in Peters college en was ik er getuige van hoe hij met tranen in zijn ogen over hun vriendschap vertelde, die vijfentwintig jaar had geduurd. Samen hadden ze vele reizen gemaakt, onder meer naar Berlijn, Londen en Weimar. Die ochtend haalde Peter herinneringen op aan hun schooltijd, aan Büchs aanstekelijke enthousiasme, hartelijkheid, onnavolgbare humor en trouw, maar ook aan zijn eigenaardigheden. Begin 1991 waren ze gebrouilleerd geraakt, maar daar ging Peter toen niet op in. De breuk met Büch is een bittere ervaring geweest, maar Peter wilde niet dat hun conflict de mooie herinneringen

overschaduwde. In 2013 schreef hij voor het *Jaarboek* van de Maatschappij een liefdevol levensbericht van zijn oude vriend.[14] En aan de door Eva Rovers geschreven biografie *Boud* (2016) verleende hij grootmoedig zijn medewerking: dankbaar nam hij bij de presentatie van dat boek het eerste exemplaar in ontvangst.[15]

Toen ik in 2007 een promotieplaats verwierf, werd Peter mijn dagelijks begeleider. Meerdere keren per week wandelden we door de Leidse Hortus en dronken we koffie bij de Faculty Club aan het Rapenburg. Ik vertelde hem dan wat ik had gelezen, wat bij hem allerlei associaties teweegbracht. Vaak heb ik me verbaasd over zijn fenomenale geheugen. Als promovendus nam ik ook deel aan de letterkunde-excursies die Peter sinds 1991 organiseerde naar steeds een andere plaats, om schrijvershuizen, graven en andere plekken te bezoeken. Het meest memorabele moment was de keer dat we het graf van de dichter Elias Annes Borger in Katwijk aan Zee bezochten. Peter las diens ontroerende ode *Aan den Rhijn* (1820) voor en raakte daarbij net zo geëmotioneerd als mevrouw Dorbeen in 'De familie Stastok' in de *Camera Obscura*.

Na mijn promotie werd ik postdoc in Berlijn. Intussen hadden we het plan opgevat om samen een biografie van Bilderdijk te schrijven, waaraan Peter al decennia eerder met Büch was begonnen. Peter zocht me op in Berlijn. Van daaruit reisden we naar Weimar, waar we enkele hoofdstukken in wording bespraken. Onze biografie *De gefnuikte arend. Het leven van Willem Bilderdijk* verscheen in 2013 en werd een jaar later bekroond met de Erik Hazelhoff Biografieprijs en de Gerrit Komrij-prijs.

Datzelfde jaar ging Peter met pensioen. Op 6 september 2013 gaf hij zijn afscheidscollege onder de titel: '"Vaarwel mijn lieve Julius!" Schrijverszonen in Indië'.[16] Bij die gelegenheid kreeg hij de bundel *Ellendige levens. Nederlandse schrijvers in de negentiende eeuw* (2013) aangeboden.[17] In 2016 werd Peter benoemd tot erelid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. Daarmee trad hij, tot zijn zichtbare genoegen, in de voetsporen van Willem Bilderdijk en Hella S. Haasse. In de jaren daarna bleef Peter actief, al deed hij het wat rustiger aan. Nu was er meer tijd om uitstapjes te maken, tentoonstellingen te bezoeken of om in zee of in de Amstel te zwemmen. En we bleven samenwerken, onder meer in de Werkgroep Indisch-Nederlandse Letterkunde.

Peter was een bon vivant en een levensgenieter, die van alles hield wat het leven te bieden heeft, zoals lekker eten, drank en vrouwen (en daarin soms moeilijk maat kon houden). In een versje uit 1966 schreef Peter

over zichzelf: 'Er loopt een lijn / van licht en donker / door mij heen. / Ik vecht twee aan twee / dan met de een, / dan met de ander mee.' Het was een treffende typering, want hoe vrolijk Peter ook kon zijn en hoeveel grappen hij ook vertelde, hij had ook een sombere, melancholische kant, die hij deelde met zijn geliefde dichters. Dat zijn huwelijk met Gwynne, met wie hij in 1997 was getrouwd, was stukgelopen, viel hem zwaar. Maar hij was trots op zijn zonen (uit twee eerdere relaties), Joost en Pieter, en op zijn kleinkinderen.

En natuurlijk waren boeken een belangrijk deel van zijn leven. Er was geen muur in zijn huis aan de Parnassusweg in Amsterdam waar ze niet stonden, behalve in zijn zelf getimmerde kasten ook in stapels op de vloer. Maar hij hield ook van documentaires over de Tweede Wereldoorlog, van BBC-kostuumdrama's en van de natuur. Elk jaar zong hij hetzelfde liedje: 'Schneeglöckchen im Februar, Goldregen im Mai.' De natuur was een troost, dichtte hij eens:

Dit tranendal, 't is niet te doen.
Zoek troost waar je maar kan.
Zo'n treurwilg, met dat jonge groen,
daar word je vrolijk van.

Op 14 oktober 2025 kreeg Peter te horen dat hij ongeneeslijk ziek was. 'Ik ben niet in paniek', appte hij, en hij schreef, verwijzend naar Winston Churchill: 'The beginning of the end.' Toen ik hem kort daarna bezocht, grapte hij: 'Ik had een gesprek met mijn behandelend geneesheer en ik had niet het idee dat de onco...loog.' Peter had gehoopt dat hij nog meer tijd van leven had gehad, onder meer om het veertigjarige bestaan van de Werkgroep Indisch-Nederlandse Letterkunde bij te wonen,[18] maar zijn gezondheid ging razendsnel achteruit. Op 7 november werd hij opgenomen in een hospice in Ouderkerk aan de Amstel. Bang voor de dood was hij niet. Al eerder had hij me verteld dat hij het leven zag als een bloem, die tot bloei komt en afsterft. Zijn vader en grootvader hadden het gekund, dan zou hij het ook kunnen. Op donderdag 20 november 2025 is hij om acht uur 's avonds overleden, en negen dagen daarna hebben we hem naar zijn laatste rustplaats op Zorgvlied gebracht. Op zijn steen staat een kwatrijn van zijn hand:

't Is volbracht. Het boek is af.
Hij stak gerust zijn voet in 't graf,
vlakbij de Amstel, waar hij zwom
tot op vrij hoge ouderdom.

RICK HONINGS

VOORNAAMSTE GESCHRIFTEN

Willem Bilderdijk. Ik reikhals naar het graf. Amsterdam 1981.
Het dagboek van de student Nicolaas Beets 1833-1836. 's-Gravenhage 1983.
Een literaire wandeling door Leiden. Leiden 1985.
Aardse paradijzen. Botanische tuinen in Europa en Azië. Utrecht 1985.
Panorama van de negentiende eeuw. De tijd van Romantiek en Biedermeier. Bulkboek 164. Amsterdam/Barneveld 1987; tweede herziene druk [gebonden] 1987.
Behouden huizen in literatuur, wetenschap en kunst. Utrecht 1989.
Romantische reizen. Omzwervingen in de negentiende eeuw. Utrecht 1991.
De Romantische Club. Leidse student-auteurs 1830-1840. Leiden 1993.
Album van Insulinde. Beknopte geschiedenis van de Indisch-Nederlandse literatuur. Amsterdam 1995.
Terug naar Leiden en Oegstgeest. Fietsen en wandelen met Jan Wolkers. Amsterdam 2005.
Door de straten der Sleutelstad... Een literaire wandeling door het Leiden van Piet Paaltjens. Amsterdam
Multatuli, *Max Havelaar.* Amsterdam 2010. (Tekst in Context 9)

Met Christiane Berkvens-Stevelinck: *De Leidse maskerade van 1835.* Leiden 1985.
Met Willem van den Berg: *Nederlandse literatuur van de negentiende eeuw. Twaalf verkenningen.* Utrecht 1986.
Met Annemarie Feilzer: *Godfried Bomans, Werken*, 7 dln. Amsterdam 1996-1999.
Met Willem van den Berg, Henk Eijssens en Joost Kloek: *Hildebrand, Camera Obscura*, 2 dln. Amsterdam 1998.
Met Arnold Heumakers en Anthony Mertens: *Een nieuwer firmament. Hella S. Haasse in tekst en context.* Amsterdam 2006.

Met Olf Praamstra: *Omstreden paradijs. Ooggetuigen van Nederlands-Indië*. Amsterdam 2010.
Met Rick Honings: *De gefnuikte arend. Het leven van Willem Bilderdijk*. Amsterdam 2013.
Met Rick Honings: *Hildebrand. Camera Obscura*. Amsterdam 2014. (Tekst in Context 12)
Met Rick Honings: *Een tint van het Indische Oosten. Reizen in Insulinde 1800-1950*. Hilversum 2015.
Met Bert Paasman: *Album van de Indische poëzie*. Amsterdam 2014.

NOTEN

1. Een paar jaar geleden heeft Mai Spijkers van uitgeverij Prometheus Peter gevraagd om zijn memoires te schrijven. Daar heeft hij de afgelopen jaren regelmatig aan gewerkt, maar ze zijn helaas onvoltooid gebleven. Voor het schrijven van dit levensbericht heb ik dankbaar gebruikgemaakt van de teksten die er wel liggen.
2. Zie Peter van Zonneveld, 'Altijd een negentiende-eeuwse student gebleven. Herinneringen aan Godfried Bomans (1913-1971)', in: *Nieuw Letterkundig Magazijn* 31 (2013), pp. 89-92.
3. Zie Peter van Zonneveld, 'Beminnelijk, bescheiden en erudiet. Jan Kamerbeek jr. (1905-1977)', in: *Nieuw Letterkundig Magazi*jn 30 (2012), pp. 34-37. Zie ook Peters levensbericht van Kamerbeek in het *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, 1977-1978*. Leiden 1980, pp. 41-52.
4. W. van den Berg, *De ontwikkeling van de term 'romantisch' en zijn varianten in Nederland tot 1840*. Assen 1973.
5. Peter van Zonneveld en Boudewijn Maria Ignatius Büch: 'W. van den Berg, *De ontwikkeling van de term 'romantisch' en zijn varianten in Nederland tot 1840*' [recensie], in: *Forum der Letteren* 15 (1974) 2, 157-162.
6. Peter van Zonneveld, 'Goethe en de Romantiek', in: *De Gids* 139 (1976), pp. 553-561.
7. Peter van Zonneveld, 'Zuid-Holland/Leiden en omgeving', in: Willem van Toorn (red.), *Querido's letterkundige reisgids van Nederland*. Amsterdam 1982, pp. 403-424.
8. Kees Fens, 'De verrijzenis van de doden', in: *de Volkskrant*, 30 januari 1984.
9. Vergelijk Marita Mathijsen, 'Wat we danken aan Peter van Zonneveld', in: *Neerlandistiek.nl*, 25 november 2025.
10. Peter van Zonneveld, 'Indische herinneringen. Een terugblik na 37 jaar', in: *Indische Letteren* 37 (2022), p. 220.

11. Van Zonneveld, 'Indische herinneringen', p. 211.
12. In: *Indische Letteren* 37 (2022), pp. 211-245.
13. Vergelijk Peter van Zonneveld, 'Van Witte Donderdag tot Allerzielen. Herinneringen aan Gerrit Komrij (1944-2012)', in: *Nieuw Letterkundig Magazijn* 30 (2012) 2, pp. 35-37.
14. Peter van Zonneveld, 'Boudewijn Maria Ignatius Büch' [levensbericht], in: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 2011-2012*. Leiden 2013, pp. 25-32.
15. Eva Rovers, *Boud. Het verzameld leven van Boudewijn Büch (1948-2002)*. Amsterdam 2016.
16. Peter van Zonneveld, '"Vaarwel mijn lieve Julius!" Schrijverszonen in Indië', in: *Indische Letteren* 29 (2014), pp. 130-147.
17. Rick Honings & Olf Praamstra (red.), *Ellendige levens. Nederlandse schrijvers in de negentiende eeuw*. Hilversum 2013.
18. Dat symposium, met als thema 'Feest!', vond plaats op Bronbeek op 30 november 2025.